

Mesterséges Intelligencia – 2025

Kiss Endre, 2025 december

A Mesterséges Intelligencia 2025-ben hatalmas társadalmi élmény, a nemzetközi tömegkultúra aktuális csúcs-jelensége, amelyik lázban tartja a közvéleményt, elsősorban a fiatalokat és a gazdaság és a társadalmi gyakorlat azon szereplőit, akik viszonylagos rendszerességgel próbálkoznak a Mesterséges Intelligencia beépítésével saját kenyérkereső tevékenységükbe. Mint ilyen tömegkulturális hullám, ez a mostani nagyon hasonlít a tegnapi hullámra az akkori mobiltelefonok csodás világával, a tegnapelőtti hullámra a *you tube* világával, az azelőtti hullámra a *big data* lélegzetelállító csodáival, az azt megelőző hullámra az Internettel, az azt megelőző hullámra a video-technikával, az azt megelőző hullámra a xerox-gépek csodáival, stb. Egyrészt tehát ki kell mondani, hogy a hullám mai tetőzése egyben konjunkturális jelenség is, ami eredményesen feddi el elsősorban a fiatalok előtt a társadalmi és szociális problémákat, a nemzetközi politika katasztrofális állapotát, a migráció csődjét, a környezeti veszélyeket és, hogy csak a legfontosabbat említsük, a munka világának tökéletes erodálódását. Másrészt természetesen még ebben a valós megvilágításban is nyilvánvalóan érvényesülnie kell a Mesterséges Intelligencia aktuális jelentősége (feltehetően a tömegkultúrát izgalomba hozó következő hatalmas információtechnikai csodáig).

Részben a tömegkultúrában és a nyilvánosságban elfoglalt kiemelkedő hely is okozza (természetesen nem kizárólagosan), hogy hatalmas befektetésekről is érkeznek híradások a Mesterséges Intelligencia fejlesztésébe (erre Kiss Károly is kitér). Ez önmagában még nem minősítené a jelenséget semmilyen szempontból sem (a valóságban persze azért némiképpen mégis, hiszen a közönség egy részében a nagy

pénz puszta említése is már közvetlenül kimagasló elismerésnek számít). Fel kell figyelni azonban arra is, hogy egy ilyen volumenű tőkeberuházás egy posztindusztriális és sokszorosan válságokkal sújtott világgazdaságban (amelynek túloldalán lezáratlan háborúk folynak) nyomban *veszélyforrás* is. A nagy multi-cégek ilyen volumenű tőkeallokációja egyértelmű üzleti vállalkozás, ami könnyen félreérthető módon társadalmi, civilizatorikus vagy kulturális szférákba is behatol. A beruházások ezen autóversenyében hamis beavatottsággal rendelkező szakmai közönség (ami régebben mondjuk egy-egy híresebb pop-együttes rajongóinak táborát tette volna ki) már nem képes követni és számon kérni e tőkemozgás valódi állomásait. Ezek a nagy cégek természetesen minél hamarabb ki szeretnék vonni a maguk hasznát egy ilyen vállalkozásból, ami a mai reálgazdaság viszonyai között egyet jelent a Mesterséges Intelligencia gyors bevezetésével a fegyverkereskedelemben, a drog-forgalmazásba vagy éppen a leánykereskedelemben (is). Ez ebben a pillanatban még hipotézis, de olyan, amelynek valóság-státusza szinte már kézzel fogható. Szerepet fognak kapni ilyen alkalmazásokban persze az államok is, de arra sincsen semmilyen garancia, hogy az államok is nem fogják-e ilyen célokra használni, már csak a gyors megtérülés reményében is.

A Mesterséges Intelligencia napjainkban egy meghatározott világba lép be (nem a tegnapi és nem a holnapiba). Közvetlen hatásai ebben a világban fognak érvényesülni. Milyen azonban a mai világ? Mindenekelőtt a *bizonytalanság* világa. Ez a tény olyan nyilvánvaló, hogy részletes alátámasztásával nem is foglalkoznánk, napjainkban például tucatjával rendezik az olyan jelenorientált tudományos konferenciákat, amelyek címében benne szerepel a „bizonytalanság” fogalma. A Mesterséges Intelligencia, még a maga hatalmas potenciáival is, paradox módon, nem fog közvetlenül hozzájárulni ahhoz, hogy ez a bizonytalanság csökkenjen, hiszen az összes lehetséges kérdésekre adott

válaszai minden lehetnek, csak bizonyosak nem. Ezek a válaszok ugyanis csak akkor lesznek bizonyosnak minősíthetőek, ha egy teljes utólagos vizsgálatot elvégeznek az adott kérdésben. A fejlődés egy lehetséges iránya az lehet, hogy a Mesterséges Intelligencia bizonytalanságát a társadalom a maga tehetetlenségében „bizonyos”-nak fogja tekinteni, de ebben az esetben elkerülhetetlenül felmerülnek majd a felelősség kérdései. Igen érdekes és sokban egyelőre ráadásul előre nem látható helyzet tehát az: *a hatalmas bizonytalanságba belecsöppen egy hatalmas, újabb bizonytalanságokat termelő gépezet*, amelyik a maga bizonytalan bizonyosságait egyre tökéletesebb kereső gépekre fogja alapozni. Mindez természetesen a Mesterséges Intelligencia eredményeinek *minősítési* kényszerével lesz egyenlő, e szükségszerű minősítés *formális* és *informális*, illetve *formális* és *tartalmi* dimenzióinak összes vetületeivel együtt.

A mai (azaz nem a tegnapi és nem a holnapi) világ további alapvető vonása a többszörösen objektivált, gyakorlatilag cselekvésorientálónak megtett *konszenzushiány*. Utalunk arra, hogy ma valójában nincs egyetlen olyan ismert állam sem, amelyik ne lenne bensőleg hatalmas és áthidalhatatlannak érzett *törésvonalakkal* kettészakítva. Hogyan lehetne ebben a helyzetben a Mesterséges Intelligenciával kapcsolatos alapkonszenzusok homogenitására gondolni ebben a helyzetben, jóllehet ez még nem is jelent meg nyilvános alapproblémaként. Ezzel az alaphelyzettel magyarázható, hogy a viták első vonalában még nem nagyon tűntek fel a Mesterséges Intelligencia használatával kapcsolatos etikai viták körvonalai.

A mai (azaz nem a tegnapi és nem a holnapi) világ további tendenciája (szerintünk sem a legfontosabb) a mesterséges ember megteremtésének víziója (*kyborg*). Ez a vízió mindig is foglalkoztatta az emberiséget, szerves részeként a romantikus tudományosságnak, sőt, a romantikus technikának is. Mindenesetre feltűnik, hogy a Mesterséges Intelligencia

ilyen irányú végiggondolásának egyik vezető személyisége az a *Kurzweil*, akit már hosszabb ideje foglalkoztat szenvedélyesen a mesterséges ember lehetősége. Mármost önmagában és absztraktan nem is emelnénk kifogást ez ellen a gondolat ellen, de a mai világban (nem a tegnapi és nem a holnapi), ahol a bizonytalanság, a társadalmi kettészakadtság (*cleavage*), a prekariátus, a teljes konszenzushiány és más hasonló válságjelenségek a meghatározóak, nem lehetünk naivak semmiféle ilyen elképzelés láttán, hiszen a *demográfiában* is válság van, és úgy tűnik, hogy demográfiai válság eddigi megoldása, a migráció teljes felszabadítása, maga is önálló új válsággá vált. A Mesterséges Intelligencia jelensége ténylegesen közel van a mesterséges ember megalkotásának lehetőségéhez, de – s ehhez a véleményhez mi is csatlakozunk – önmagától nem lesz képes megvalósítani azt. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lehetnének olyan aktorok, akik kihasználják a Mesterséges Intelligencia körül kialakult entuziasztikus közhangulatot és közben csendben előállnak egy mesterséges emberrel, aki azután inkább fog Mefisztóhoz hasonlítani, mint Fausthoz.

A mai (azaz nem a tegnapi és nem a holnapi) világ egy következő meghatározó vonását nehéz a kellő rövide séggel és az illő jólneveltséggel megfogalmazni. A mai világ általános konszenzushiánya egyes összefüggésekben már nagy „igazi” háborúhoz vezetett, amelyeket célszerű lenne az egyszerűség kedvéért rögtön világháborúnak nevezni. Ez rögtön magába foglalja, hogy a Mesterséges Intelligenciának is be kell(ett) integrálódnia a mai háborúk élet-halál-harcába. Itt az áttekintést nemcsak a kötelező titkosítás nehezíti, de az is, hogy a Mesterséges Intelligencia éppen ebben a vonatkozásban mosódik össze legjobban az informatika, automatizálás, robotizálás, virtualizálódás összes eddigi hullámával. Hogyan lehetne például egy drónt egzaktan elhelyezni e fogalmak rendszerében?

A Mesterséges Intelligencia használata ma aktuálisan két nagy nagyobb eltérő irányra vált szét. Az egyik irány annak „intellektuális” használata, az a felmérhetetlen nagyságrendű kommunikáció, amelynek során a Mesterséges Intelligencia kérdésekre válaszol, problémákat interpretál, véleményt formál, értelmez (természetesen annak összefüggésében, amilyen kérdéseket kap). Jóval kevésbé látható a széles nyilvánosság számára a másik irány. Ezen belül a Mesterséges Intelligencia gyakorlati feladatokat kap, azaz ez az irány mélyen belemegy a munka világába.

Ha abba az irányba indulunk el, hogy mire vagyunk képesek akár egy aktuálisan átlagos képességű számítógéppel dolgozva (pontosabban fogalmazva, mire képes ma egy átlagos képességű számítógép), képességek, cselekvési formák és kompetenciák olyan nagyságrendjével, ezen belül az egyes tevékenységi formák olyan kimeríthetetlen belső végtelenségével, majd az egyes képességek belső differenciálódásának ugyancsak kimeríthetetlen változatgazdagságával találkozunk, amit alig vagyunk képesek egyáltalán rögzíteni is. Érdekes volna megkérdezni a számítógépek használóit, hogy egyáltalán fel tudják-e sorolni (meg tudják-e nevezni) mindazokat a tevékenységeket, amelyeket gépük el tud végezni. Más szóval, ez a kérdés azt jelentené, hogy tudjuk-e egyáltalán, mire képes az a gép, amelynek néhány, igen kevés funkcióját naponta használjuk. Látható ezek után az is, hogy az eszköz eredeti fogalma milyen többszörös és mély mutációkon ment keresztül. Az ember sokban tökéletlen egy mai átlagos számítógép rutin képességeivel összehasonlítva. Erről az oldalról természetesen rögtön újabb fogalmi problémák merülnek fel, miközben még az új fogalmi problémák kijelölésénél sem tartunk. A mesterséges intelligencia tovább, szinte a végtelenségig hatványozza ezt az alaphelyzetet. A mai állapotban, tehát most nem a kérdésekre válaszoló, imént nevesített felhasználói módról beszélünk, a mesterséges intelligencia új eszközzé, metaforikus vagy akár konkrét értelemben, *új „géppé”* válik, hasonlít a 19. századi ipari

forradalomnak ahhoz a helyzetéhez, amikor a termelési rendszerben bizonyos feladatok elvégzésére saját gépeket találtak ki (célgépek). Ezen a felhasználási módon a Mesterséges Intelligencia az ember által előkészített programokat hajtja végre, egy eddig ismeretlen géprendszer, az automatizálás egyik lehetősége. Ebben a ma már hétköznapi használatban a Mesterséges Intelligencia különleges gép-kombináció, ami az egyes műveleteket egy új módon működő gép módján a korábbi mechanikus gépektől teljesen eltérően hajtja végre. Az átlagos színvonalú számítógép és átlagosnak tekintett használó viszonya szerény nukleusként tartalmazza a Mesterséges Intelligencia mai világát. A Mesterséges Intelligencia ugrásában a cél és az eszköz alapproblémája ugyan nem változik, viszonyuk komplexitása azonban igen. Ránk vár az a szinte megoldhatatlan feladat, hogy megpróbáljuk a siker halvány reményével leírni és értelmezni az új célokat, s azoknak az új eszközökhöz viszonyát. Látni fogjuk, hogy mindez újabb definíciós problémákhoz vezet.

A Mesterséges Intelligencia, mint „célgép” (azaz a második típusú felhasználás) a hírforrások szerint számos munkahelyet szüntetett meg, illetve fenyeget. Ezen a ponton jeleznünk kell, hogy a poszt-industrialista fordulat után kibontakozó neoliberais világgazdaság számos kisebb korszakán áthaladva a munka hagyományos világa már régen és befejezett módon felbomlott, s a korrekt elemzéseknek már jóval a Mesterséges Intelligencia áttörése előtt is szembe kellett nézniük a *prekariátus* problémáival. Nagyon óvatosan kell tehát majd megvonni azt a mérleget, hogy a munkahelyek további elvesztésében pontosan mennyi lesz a Mesterséges Intelligencia igazolható szerepe, világos ugyanis, hogy e pillanatban e szerepet hajlamosak túlértékelni.

Ebben a pillanatban úgy tűnik, hogy a Mesterséges Intelligencia kezdi megtalálni a maga beágyazódását a mai (nem tegnapi és nem holnapi)

világba. *Úgy tűnik, hogy a Mesterséges Intelligencia nem dönt el rövid távon semmit.* Ezt akár jó hírként is olvashatjuk. Látványosan mutatja ezt az ukrán háború vagy éppen a prekariátus kérdésköre. Ez azonban nem azt jelenti, hogy igen sebesen, igen sok vonatkozásban és igen releváns módon ne változtatná meg a mai világtársadalom arculatát. Filozófiai szempontból ez már *Virilio* és *Baudrillard* világa, a sebesség és a szimuláció kiáradása ebben a világtársadalomban.

Megjegyzés.

E szöveg Kiss Károly, *A szuperintelligencia kora – ezt nem lesz könnyű túlélni* c. szövegének szabad reflexiója. Átdolgozott változatát a későbbiekben beépítjük a szerző „Egy bensőséges kapcsolat. A kimeríthetetlen digitalizációról a kimeríthetetlen globalizációban” c. nagyobb elemzésébe. Ennek eddig megjelent változatát ld. Forrai, Judit, ed. (2024) *Digitalizált világ-tér-kép a tudományok, a technika és az orvoslás körében.* A Magyar Természettudományi Társulat tudománytörténeti kötetei (6). Magyar Természettudományi Társulat, Budapest. ISBN 978-615-82104-6-1 (pdf) <https://doi.org/10.23716/MTTT.6.2024>. -Ezen kívül felhasználtuk a következő műről írt reflexiónkat is: Csepeli, György: *Ember 2.0 – A mesterséges intelligenciagazdasági és társadalmi hatásai.* Budapest: Kossuth Kiadó, 2020,.